

Свети Максим Исповедник

Гностички стослови

ДРУГИ СТОСЛОВ

Превео: Петар Јевремовић

1 Један је Бог јер једно је Божанство, беспочелно, просто, надсушно, без делова и нераздељиво. Јединица је Он и Тројица, целосна је Јединица и целосна је Тројица; целосна је Јединица по Својој суштини, а целосна је Тројица по Својим ипостасима. Јер Божанство је Отац, Син и Дух свети и Божанство је у Оцу, Сину и у Духу светом. Целосно је у целосном Оцу и целосни је Отац у целосном (Божанству); целосно је у целосном Сину и целосни је Син у целосном (Божанству); целосно је у целосном Духу светом и целосни је Дух свети у целосном (Божанству). Целосно је Отац и целосно је у Оцу, целосни је Отац у

целосном (Божанству) и целосни је Отац целосно (Божанство). И целосно је целосни Син, целосно је у целосном Сину и целосни је Син у целосном (Божанству). И целосно је Дух свети и целосно је у целосном Духу светом и целосно је (Божанство) целосни Дух свети и целосни је Дух свети у целосном (Божанству). Јер нити је Божанство делимично у Оцу, нити је Отац део Бога; нити је Божанство делимично у Сину, нити је Син део Бога; нити је Божанство делимично у Светом духу, нити је Свети дух део Бога. Јер Божанство је нераздељиво а Отац, Син и Дух свети нису непотпуни бог(ови), већ целосно је (Божанство) целосно у целосном Оцу и целосно је целосно у целосном Сину и целосно је целосно у целосном Светом духу. Целосан је и у целости Отац у целосном Сину и Духу; целосан је и у целости Син у целосном Оцу и Духу; целосан је и у целости Дух свети целосно у Оцу и у Сину. Због тога су Отац, Син и Дух свети један Бог. Јединствена је суштина, сила и енергија Оца, Сина и Светог духа, јер нити један од њих бива, нити је замислив, без друга два (лица Свете тројице)¹.

2 Свако је мишљење (састављено) од мислећег и од

мишљеног², (а) Бог није ни мислећи нити је мишљено, већ оба превазилази. Као мислећи био би ограничен (нежном) везаношћу за мишљено, а као мишљено би, по природи ствари, био потчињен (оном) мислећем којем би био мишљено. Тако нити је Бог појмљив као да је мишљење, ни као да је мишљено, пошто је изнад мишљења и мишљеног. Јер (Он) по природи својој превазилази (управо свако) мишљење и мишљено.

3 Свако мишљење у суштини поседује квалитативност као (свој) основ, те су му све кретње одређене том квалитативношћу. Због тога не бива као независно, опште, једноставно и по себи самоодрживо, пер) нити је независно, нити је једноставно. У односу на оба (претходно поменута појма) Бог посве бива једноставан: као суштина сваком је (мислећем) субјекту недоступан, а као мишљење (нежно) не потребује објект (мишљења). Нити је мишљење нити је мишљено, јер очигледио је да превазилази (сваку) суштину и мишљење.

4 Као што се центар круга сматра недељивим исходиштем из њега повучених линија, исто ће тако

(очигледно) достојни Бога, једноставним и неразделним познањем, у Њему познати претпостојеће логосе³ (свега).

5 Уобличавајући се (посредством) мишљеног, мишљење (може бити) многообразно или једнообразно и то у зависности од (конкретног) мишљеног према којем се утврђује. Прекорачи ли мноштвеност⁴ чулног и, по њему таквом, уобличеног мисленог, постаје посве негледајуће⁵: тада га себи присваја надмислени Логос, дарујући му (тако) починак од (бесконечног) наизменичног смењивања мислених обличја. То искусивши, "и сам ће починути од дела својих, као и Бог од својих" (Јев. 4; 10).

6 Достигавши (у овом веку) човеку доступно савршенство, Богу ће приносити плодове љубави, радости, мира и дуготрпљивости, док ће (у будућем веку) приносити непропадљивост, вечност и томе слично. Први су (плодови) примерени онима чије је савршенство делатно, а други онима што истине ради из свег тварног искорачују.

7 Као што је грех дело својствено непослуху, тако је врлина својствена послушању. И као што непослух води огрешењу о заповести и раздвајању од Законоуспоставитеља, послушање води очувању заповести и сједињавању са Законоуспоставитељем. Тако, ко је послушања ради очувао заповести и тако дела праведно, љубављу је одржао (своје) неразделно јединство са Законоуспоставитељем; ко их је, из непослуха огрешивши се, прекршио, своје је јединство (у) љубави са Законоуспоставитељем раскинуо.

8 Ко (с Богом) сједињавајући се превазилази своје из огрешења произашло раздељење (од Њега), прво се одваја од страсти а потом и од острашћених помисли. Затим (се одваја) од природе и од логоса (природе), те од мисли и од знања (са њима скопчаним). Надилази напокон и мноштвеност логоса Промисла, достижући тако својим незнањем Јединственог Логоса, при којем ум даље созерцава искључиво своју постојаност и "радује се радошћу неизрецивом" (1.Пет.1;18), примајући "мир Божији који превазилази сваки ум" (Фил. 4; 7) и који вазда чува своје непоколебљиво

достојанство.

9 Страх од пакла чини да почетници беже од зла, напреднијима се дарује жеља да добрим делањем задобију награду, док тајна љубави, код оних што слепи су за све ниже од Бога, узноси ум изнад свег створеног. Само оне који су слепи за све од Бога ниже Господ умудрује, показујући им (оно што је од свега) светије.

10 Реч је Божија попут зрна горушичног (Мат. 13; 31); пре но што је засејано изгледа посве мало, но буде ли долично узгајано тако ће велико порастити да ће се и најузвишенији логоси, како чулних тако и умних створења, попут птица на његовим гранама моћи да сместе. Јер сви су логоси у Њему похрањени, а Он (сам) ни у шта бивствујуће није сместив. Због тога Господ каже да ће ко буде имао вере као зрно горушично својом речју моћи гору да помери (Мат. 17; 20); то јест, да одагна власт ђавољу над нама померивши је из основа.

11 Господ је зрно горушично што у Духу се вером засејава у срцима оних што Га примају. Ко га врлином својом буде узгајао, гору ће оземљеног мишљења померити, одагнавши од себе огрезлост у злоћи. Тако ће у себи обновити логосе и путеве (испуњења) заповести, који су као птице небеске.

12 Темељ вере на Господу, (као на) угаоном камену, положимо, да бисмо, у злату, сребру и у драгом камену, подигли светињу вишњег добра (1. Кор. 3; 12); то јест, учинимо то чистим неизопаченим богословљем, животом бистрим и лучезарним, помислима божанским и мишљењем бисерним. Не користимо ни дрво, ни сено, ни сламу, јер би то било идолопоклоништво, то јест, пристрасност за чулно, или живот неразуман по острашћеним помислима, што попут празне је сламе без мудрости.

13 Ко познању стреми нек пред Господом умири (сам) основ (своје) душе, што је (заправо) Бог рекао Мојсију: "Стани поред мене"⁶. Ваља (међутим) знати да међу онима који пред Господом стоје има разлика, а што је било откривено љубопитљивима: "Има неких међ

онима што стоје овде који неће окусити смрти док не виде Царство Божије да је дошло у сили" (Мар. 9; 1). Јер Господ се (подједнако) не појављује у слави (свима) онима што пред Њим стоје. Почетницима се открива у обличју слуге, а онима што Га могу пратити у (Његовом) успињању на високу гору Његовог преображења откриће се у обличју Бога (Мат. 17; 19); то јест, (у обличју) у којем је бивао пре но што је било света. Господу је могуће различито да се објави онима што пред Њим стоје: једнима на један начин, а другима другачије, (сразмерно) вери као мери њихове (способности) увиђања.

14 Када је Логос Божији у нама јасан и сјајан и кад попут сунца лице Његово засја, Његова ће одежда исто тако бити бела; то јест, речи ће се светог еванђељског Писма (у нама открити као) јасне и разговетне, немајући никаквог покривала⁷. С Њим ће нам прићи Мојсије и Илија, који ту представљају духовне логосе закона и пророка.

15 Као што Син човечији долази са "ангелима у слави Оца својега" (Мат. 16; 27), тако се и Логос Божији, са

ангелима својим у слави Очевој, у достојнима преображава (сразмерно њиховој) врлини⁸. Јер (сами) духовни логоси представљени Мојсијем и Илијом, који се при преображењу са Господом (заједно) појавише, чувају у себи славу (Његову), откривајући (достојнима ту) божанску силу (и то) сразмерно њиховим моћима.

16 Ко је донекле посвећен у логос божанске Јединице, донекле ће познати логосе промисла и суда који су с њим (логосом Јединице) сједињени. Зато, попут светог Петра, он (верује) како ваља начинити три сенице за тројицу (који се појавише), а оне представљају три степена спасења: врлину, сазнање и теологију⁹. Прва, чији је блажени узор Илија, (подразумева) мужевност и целомудреност; друга, којој је велики одраз Мојсије, праведност по природном разумљењу; трећа, чији је узор сам Господ, потпуно савршенство мудрости. (Ова се обитавалишта) називају "скинијама" јер их има (још) силнијих и сјајнијих, што ће их у будућем (веку) достојни настањивати.

17 Човек делатног знања, каже се, "у телу обитава", врлином својом пресецајући нелогосну свезу¹⁰ између

душе и тела, напуштајући тако обмањивост тварног. Гностик, каже се, у врлини својој обитава, (али ипак и он) истину (још увек) созерцава као у огледалу и као у загонеци (1.Кор.13;12). Јер (ни он до краја) не сагледава самоуспостављено Добро какво оно заиста јесте, наслађујући се Њиме лицем у лице. Тако сваки светитељ, што будућем добру стреми, по отачком примеру ходи ускликујући: "Странац сам и дошљак, као оци моји" (Пс. 38; 13).

18 Никада, усходећи Богу, молитвеник да не застане. Као што се у делатној врлини усходи из "силе у силу" (Пс. 38; 8), у духовном созерцању "из славе у славу" (2. Кор. 3; 18), а од слова ка духу светог и божанског Писма, тако (ваља) и у молитви чинити. Ум (треба) уздићи изнад (пуко) човечанског а душу божанским умудрити, како би ум могао следити Исуса, Сина Божијег, који је "прошао небеса" (Јев. 4; 14), који је свуда присутан и који је, по домостроју (спасења), кроз све муке наше прошао, да бисмо (и) ми могли, за Њим следујући, превазићи све што је (од Њега) ниже.

19 Вазда се Богу предајмо и тражимо Га, како смо

лепо научени. Тражимо ли Га у свем живом, до границе Његове дубине не можемо стићи. Продремо ли ипак у дубину Његову, созерцаваћемо светије од светијег и духовније од духовнијег. Ово нам јасно изображава првосвештеник који, излазећи из Светиње, улази у Светињу над светињама, која је од Светиње светија (3. Мој. 16).

20 Свака је реч Божија немногоречна и немногопричљива, већ здружена са различитим созерцањима (истог), која су делови те речи. Зато, ко о истини говори, колико год да није (сасвим) напустио различитости (у том свом говорењу), о једном (истом) логосу Божијем говори¹¹.

21 У Христу, који је Бог и Логос Очев, суштински "обитава сва пушша Божанства телесно" (Кол. 2; 9); у нама та пунина Божанства (благодатно) обитава онда када у себи сабирамо сваку врлину и мудрост и када, колико је то у човековој моћи, не одступамо од последовања за истинским Праобразом. Није стога безразложно тврдити како у нама (благодатно) обитава пунина Божанског, обједињујући (у себи) сву

различност духовно созерцатељног.

22 Као што је реч наша, која природно из ума произилази, гласник скривено постојећих умних кретњи, тако логос Божији суштински познаје Оца као што реч познаје ум који је порађа. Без (посредништва) Логоса ништа што је постало Оца не може познати, јер Отац се по природи Логосом открива, који се зато зове гласник Велике воље (Ис. 9; 5).

23 Велика је воља Бога Оца тихотно и непознатљиво тајинство (Божанског) домостроја (спасења). Испуњена је оваплоћењем Јединородног Сина Божијег, Који је постао гласником предвечне воље великог Бога и Оца. Свак ко позна смисао тајне (домостроја), бива (исто тако) гласником воље великога Бога, делом (својим) и мишљењем бесконачно к Њему усходећи што к њему је снисходио.

24 У савршеном је бивајући миру Логос Божији, домостројитељно нас ради, сишао у ниже делове земље¹², узневши нас (потом) поврх свију небеса (Еф.

4; 910). Пошто је (Бог) у себи самом, бивајући човеком, предиспунио (све) обиље (бнћа), нек се онај, што у тајинском¹³ се сагледавању обећаног циља весели, обрадује познању обећања Господа љубећима.

25 Ако је Бог Логос, Син Бога Оца, постао човек да би човека учинио Богом и сином Божијим, верујмо да ћемо (и ми) dospети (тамо) где сада је Христос, јер Он је "глава свом телу" (Кол. 1; 18), што са свом телесношћу (човечанском) као претеча наш оде Оцу. Стаће Бог "на сабрању богова"¹⁴ (Пс. 81; 1), то јест, на сабрању спасених, раздајући достојнима дарове будућег блаженства и никаквим простором неће бити од достојних одељен.

26 Ко (себи) испуњава острашћене телесне похоте, бивајући тако идолопоклоник и идолотворац, у земљи обитава Халдејској. (Почне ли) помало да разлучује ствари, спознајући (тако законитости) природног начина (живота), напустиће земљу Халдејску и стићи ће у Харан у Месопотамији; то јест, стићи ће у међупростор¹⁵, нзмеђу врлине и злоће, (дакле), у стање још увек непрочишћено од (свих) чулних прелести. То

је Харан. Ако ли ко, над чулним се уздигавши, досегне складно поимање добра, ка земљи се добра креће, то јест, ка стању слободном од сваке злоће и непознања. Ту је земљу нелажни Бог показао и као награду обећао онима који Га љубе.

27 Ако нас ради Логос Божији би "распет по слабости" и ако "устаде по сили Божијој" (2. Кор. 13; 4), нас ће ради, наравно у духовном (смислу), Он то увек чинити и трпети, бивајући свима све како би све спасао. Обраћајући се занемоћалим Коринћанима божански апостол говораше: "не знам међу вама ништа сем Исуса Христа, и то распетог" (1. Кор. 2; 2). Ефежанима, пошто беху савршенији, писаше да "с Њим заједно васкрснуше и да их (Бог) заједно посади на небесима у Исусу Христу" (Еф. 2; 6), (и то) по мери свачије моћи. Тако за почетнике у благочестивим делима Он бива распет, страхом Божњим на крст закивајући њихова острашћена делања, а васкрсава и на небо се узноси за оне који напустише старог и који оденуше новог, у Духу сазданог по образу Божијем, човека (Еф. 4; 22-24, Кол. 3; 9-10); човека што благодаћу приближио се Оцу који "изнад сваког је началства и власти и силе и господства и изнад сваког

имена које се може дати, не само у овом веку, него и у будућем" (Еф. 1; 21). Све ствари, имена и достојанства од којих Бог је виши, ниже су од оног што у њему благодатно је Бог.

28 Као што је Логос Божији, до телесне објаве и оприсутљења (свог), духовно обитавао у патријарсима и у пророцима, који предизображаваше тајну Његовог доласка, тако је после оваплоћења присутан не само у младенаца (у Христу)¹⁶, духовно их хранећи и ка божанском их савршенству водећи, него и у (оним) савршенијим, тајновито у њима прецртајући обресе будућег доласка Његовог.

29 Као што су учења Закона и Пророка била претече телесног оприсутњења Логоса, приводећи (тако) душу Христу, и сам је прослављени Логос Божији, оваплотивши се, постао претеча свог духовног доласка, сопственим речима водећи душу (Његовом) будућем очигледном и Божанском присуству. То Он вавек чини, из тела у дух достојне врлином преобраћајући, и то ће на крају века чинити, када буде откривено што свима је било неприступно.

30 Све док сам несавршен и непослушан, Богу се н повинујући у вршењу (Његових) заповести, нити постајући савршеним у (духовном) сазнању, Христос ће за мене и (то управо) због мене бити не савршен и непослушан. Јер умаљпвапу и смаљнјаћу Га_г (ако) с Њим у Духу не узрастам, пошто смо "тело Христово и удови понаособ" (1. Кор. 12; 27).

31 "Сунце излази и сунце залази", каже Писмо (Проп. 1; 5). То очигледно значи да Логос обичава, у свом достојанству, да се узноси и снисходи, зависно од разума и од начина живљења оних који Божанском стреме. Блажен је ко, попут Исуса Навина, целим даном овог живота у себи чува сунце праведности, не ограничивши га сумраком злоће и непознања, јер ће моћи измаћи погубним демонима што на њега се дижу.

32 Када је (нашим) делима и созерцањима Бог Логос у нама уздигнут, све ће (бивствујуће) к себи привући, освећујући тиме наше мисли и речи о телу, о души и о

природи (свег) бивствујућег, (саме) делове тела и (наша) чула, стављајући их у врлини и у познању под Свој јарам (Мат. 11; 2930). Такав видеалац Божанског тежи узношењу, за Логосом следујући, све док не доспе до места где (Он) јесте. Како Екклесијаст вели: "На место ћу их своје привући" (Проп. 1; 5); то јест, оне ће што Га следе, као велики Првосвештеник "који као претеча наша уђе" (Мат. 11; 2930), увести у Светињу над светињама.

33 Ко благочестиво тежи философији, невидљивим се супротстављајући силама, нек се моли за способност природног разликовања, чије је светло по мери (тварног) света, и за просветљење благодаћу Духа. (Прво,) тело подучава врлини делима¹⁷, (друго,) просветљује ум да изнад свега бира заједничарење са Премудрошћу којом "разрушиће тврђаву" (2. Кор 10; 45). То показује и Исус Навин, искајући од Господа у својој молитви "да сунце Твоје стане над Гаваоном" (Ис. Нав. 10; 12); то јест, да га светило неприступног познања Божијег (вазда) обасјава на гори умног созерцања, и да (увек буде) "Месец над долином"; то јест, да природна способност разликовања, што пребива у (нашој) нејакој телесности, остане

неизмењено врлинска.

34 *Гаваон* је узвишени ум, *долина* је тело смирено смрћу. *Сунце* је (Бог) Логос који обасјава ум, даривајући му (тима) созерцатељну моћ, којом га ослобађа од незнања. *Месец* је природни закон што нагони тело да се потчини духу и да прими јарам заповести. Месец је, због своје променљивости, символ (променљиве) природе, но природа међу светитељима бива непроменљива, због непроменљивог стања (њихове) врлине.

35 Нек извана не трагају који Господа траже, већ нека у себи самима вером и делима траже Траженог. "Близу ти је реч, у устима твојим и у срцу твојем, то јест реч вере" (Рим. 10; 8), а сам Христос је та тражена Реч (Логос).

36 Не очајавајмо размишљајући о узвишеној божанској бесконачности, јер Божије је човекољубље са такве висине на нас сишло, нити, сазнавши (сву) бескрајну дубину нашег грехопада, одбијајмо да

поверујемо како ће у нама замрла врлина (једном) васкрснути. Јер и једно је и друго у моћи Божијој: да (к нама) снисходећи просветљује нам ум познањем и да у нама, праведних дела наших ради, са собом узноси (и нашу врлину) васкрсавајући је. (Писано је:) "Да не речеш у срцу свом: ко ће се попети на небо? То јест, да изведе Христа из мртвих" (Рим. 10; 67). Другим речима: бездани су све што од Бога је ниже, у којима се по Промислу (Божијем) пун Логос Божији обрео враћајући живот мртвима. Јер (у суштини) је мртво све живо, чији живот зависи од учествовања у Животу (самом), Небеса (означавају) природну скритост (обитавалишта) Божијег, где је Он свем (бивствујућем) неоткривен. Разумева ли ко небеса као логос богословља а бездан као тајну домостроја, неће погрешити. И једно је и друго (сасвим) недоступно објашњавајућем трагању и разумевању, а (једино је приступно) разумевању вером.

37 У (човеку) делатељном, што врлинским је начином (живљења) ојачан, (његов) логос постаје телесан (остварен)¹⁸. У (човеку) созерцатељном, истанчајних духовних промишљања, бива какав с почетка беше у Логосу Божњем.

38 Телесним ће чинити смисао (Светог писма) ко га излаже моралистичким примерима и речима, не би ли тако потпомогао моћ разумевања (својих) слушалаца. Ко (тај исти) смисао излаже богословски узвишеним созерцањима мистичког богопознања, чиниће га духовним.

39 Богословствујући катафатички, то јест, полазећи од афирмативних тврђења, (при том) немајући (заправо) ничег до (само) видљивог и опипљивог, чинићемо смисао (Светог писма пуко) телесним. Богословствујући апофатички, то јест, одрицатељно, учинићемо (тај исти) смисао духовним, онаквим какав је с почетка био у Богу, ни од чега не полазећи спознатљивог лепотно ћемо спознати надспознатљиво.

40 Научивши да у себи, попут (древних) патријараха, подвигом и познањем копамо бунаре врлине, пронаћи ћемо Христа као Источника живота. Из Њега нас Премудрост призива да пијемо: "Пиј воду из својег студенца и што тече из источника твојег" (Прич. 5; 15).

Учинимо ли тако, пронаћи ћемо у себи постојећу драгоценост.

41 Они који (попут) стоке живе једино се према чулном равнајући, опасно у себи оваплоћују (остварују) логос; страсти својих ради злоупотребљавају творевину (Божију), не разумевајући смисао што свима је обзнањен: Бога да из творевине Његове спознајемо и прослављамо, јер (једино) ћемо тако сазнати шта, чега ради и по чему јесмо. У противном, блудићемо у мраку незнања рукама (својим) гашајући.

42 Они који се искључиво везују за (голу) реч Светог писма, пренебрегавајући својим спољашњим служењем Закону достојанство душе, у себи на погубан начин чине његов смисао телесним¹⁹. Верују да ће Бога задовољити жртвовањем неразумних животиња, брнжно се баве спољашњим чишћењем тела а занемарују лепоту душе притиснуте страстима, мада је (управо) душе ради свака потенција видљивог света, свака реч божанска и (сваки) закон.

43 Свето Еванђеље вели како је Господ био положен "многе да обори и да васкрсне" (Лук. 2; 34). Није ли, да је (Он) био положен оних ради што творевину (Његову) посматрају чулио и који (буквално) следују слову Светог писма, из незнања бивајући неспособни новом Духу благодати да се обрате. Није ли, да је био положен васкрсења ради оних што духовно сагледавају творевину Божију и што ослушкују речи (Његове), долично тако негујући икону Божију у душама (својим).

44 То што је Господ био положен "многе да обори и да васкрсне у Израиљу" (Лук. 2; 34), ако је ваљано схваћено, подразумева пад страсти и лукавих помисли верујућих, те васкрснуће врлине и сваке богољубиве мисли.

45 Они који, попут Марије Магдалине, обичавају о Господу (мислити само) као о Творцу настајућег и пропадајућег, погрешно Га препознају као вртлара (Јов. 20; 15). Стога, ради користи таквих, што немоћни су с Њим к Оцу да усходе, Господ избегава да Га се (они) дотичу, речима: "Не дотичи ме се" (Јов. 20;

17). Јер зна (Он) да ако му се (неко одвећ неспреман) приближи од тога може имати штете.

46 Они који се из страха од Јудеја скрише у Галилеји, у горњој соби иза закључаних врата (Јов. 20; 19), (заправо) су они што избегаше страховању од погубних духова сигурно се узневши до божанског созерцања затворивши врата чула: они познају Логос Божији који неспознатљив к њима ступа, не делујући на њихова чула, даривајући им мир, бестрашће и залог Духа, те им пружа власт над погубним духовима и показује тајне својих симбола.

47 За оне који по телесном (разумевању) истражују реч Божију Господ к Оцу не васкрсава, него (само) за оне који Га, посредством узвишених созерцања, по духу испитују, васкрсава Он к Оцу. Немојмо Њега, Који се из човекољубља нас ради доле спустио, држати доле, већ с Њим (заједно) горе к Оцу пођимо остављајући земљу и све земно²⁰, да нам не би као Јудејима било речено: "Куд ја идем ви не можете доћи" (Јов. 8; 21). Јер немогуће је без Логоса познати Оца Логоса.

48 Земља халдејска, по којој су подизани и поштовани идоли греха, образ је живота острашћеног. Месопотамија, бивајући између двеју река, образ је начина живљења између супротности. Обећана земља је образ стања пунине бића. Свако ко понут старих Израиљћана то пренебрегава, наново се предаје у ропство страстима, губећи дату му слободу.

49 Нико од светих, дакле, није својевољно ишао у Вавилон. Јер није обичај богољубаца да упркос разуму лошије претпоставе бољем. Ако неки тамо беху одведени силом, то треба разумети тако да они нису отишли својевољно, већ под спољашњом принудом, (и то) спасења ради оних што потребоваше њихову помоћ, напуштајући (стога) своје узвишеио созерцање логоса како би друге страстима прогањане подучавали. Зато је и велики апостол просуђивао да је корисније ако остане у телу, то јест, у моралном подучавању ученика, мада је сва његова жеља била скончати с моралним учењем и наткосмичким умствовањем, те простим созерцањем бити са Христом (Фил. 1; 2326).

50 Када Саула узнемираваше погубни дух, блажени му Давид (својим) певаљем уз гусле олакшаваше: тако (и) свака умствена реч, познањем, угодним созерцањем, дарује уму олакшање, ослобађајући га од погубних размишљања.

51 То што је велики Давид био пламтеће црвене косе²¹ и лепоок (1. Цар. 16; 12) означава онога у коме је по Богу весели живот обogaћен лучезарним познањем логоса: (ту су) здружени делање и созерцање прво врлином лучезари, док је друго божанским промишљањима осијано.

52 Царство је Саулово образ телесног служења Закону, за који Господ научаваше да је несавршен. "Јер закон", вели (Писмо), "ништа није довео до савршенства" (Јев. 7; 19). Царство великог Давида је предизображење еванђељског служења, које у срцу својему савршено испуњава сву вољу Божију (1. Цар. 16; 1, Д. ап. 13; 22).

53 Саул је природни закон, коме је Господ с почетка поверио владавину над природом. Пошто је из непослуха прекршио заповест (Божију), поштедевши Агага цара Амаликова, то јест, тело, би збачен међ страсти, а цареваље над Израиљем беше му одузето и предато Давиду то јест, духовном закону, породитељу мира, који славно подиже Богу храм созерцања (1. Цар. 15; 18).

54 (Име) Самуило тумачи се (у смислу): послушан Богу. Све док у њему послушан разум свештено дејствује, макар Саул и поштедео Агага, то јест, земну мудрост, свештени ће га Логос ревнујући убити и посрамиће ум који прекрши Божанску правду.

55 Сваки надмени ум, (мада) био словом учеља против страсти помазан и (макар) доследно испитивао шта да чини а шта да не чини, биће из непознања (своје страсти; гордости) плен страсти. Због тога ће се полако удаљавати од Бога, неминовно се приближавајући демонима, обожујући (свој) трбух (Фил. 3; 19) не би ли се тако растеретио од напетости. Нека те Саул симболички увери да ће се онај који не послуша савете

Самуилове обратити идолопоклоништву, питајући (ендорску) врачару као да је (она) Бог (1. Цар. 28; 7 и даље).

56 Ко за хлеб се насушни моли, неће га (нужно) у потпуности задобити какав Он (заиста) јесте, већ ће према својој моћи да (Га) примн. Хлеб Живота (Јов. 6; 35), као Човекољубац, себе свима раздаје, но не свима подједнако, него потпуније онима који чинише дела праведна, а мање онима који их учинише мање. Сваком ће се дати (по мери) достојанства ума као (његове) моћи примања.

57 Понекад је Господ присутан, а понекад одсутан. Присутан је ако Га созерцавамо "лицем према лицу", а одсутан ако је созерцаван "у огледалу и у загонеци" (1. Кор. 13; 12).

58 Практичару Господ присуствује кроз (његову) врлину, а одсутан је оном ко занемарује смисао врлине. И опет, созерцатељном је присутан кроз (његово) познање истине бивствујућег, а одсутан је

када од исте одступи.

59 Прешавши из практичког у гностички стадијум (човек) напушта телесно, као на облаку, у бистром ваздуху мистичког созерцања, усходећи ка вишњим умозрељима, при којима може вазда с Господом бити. Од Господа се одаљује онај који нема снаге за, колико је то (човеку) могућно, чисто созерцатељно мишљење слободно од дејстава чулног и онај који не може спознати реч Божију једноставно, без загонетки.

60 Логос Божији се назива телом не само по (свом) оваплоћењу²², већ и по томе што (Он, као) Бог Логос, беше као проста мнсао у почетку са Оцем, (у себи) поседујући јасне и наге образе истине бивствујућег, немајући (никаких) прича, загонетки, или историја, и (као такав) потребујући (наше) алегоријско (разумевање Њега самог); пошто је, пак, (такав) пришао људима, који нагим умом (својим) не могаше достићи (Његове) наге умности, изабрао је и сакуити (различите) историје, загонетке, приче и непрозирне речи, постајући (тима) тело. Стога наш ум не сусреће прво наог Логоса већ оваплоћеног Логоса: то јест,

Логоса оваплоћеног у многим (различитим) речима, (дакле) Логоса по природи а телесног по (свом) изгледу. Због тога многи мисле да виде тело, мада је (Он) уистину Логос. Није значи смисао Писма оно за шта мноштво мисли да јесте, већ је различит од њиховог мишљења. Јер у свакој (Његовој) записаној изреци Логос постаје тело.

61 Учење људи побожности у почетку бива по телу, јер испрва богопоштовање не бива по духу него по слову Писма. По мери (нашег) духовног узрастања, изоштреним созерцањима одстранивши тромост речи, бивамо, колико је то за човека (уопште) могуће, у Христу прочишћени, те са апостолом можемо рећи: "ако и познасмо Христа по телу, сада Га више (тако) не познајемо" (2. Кор. 5; 16). Јасно је како тада Логоса више не познајемо по телу, јер ум (нам Њему) више не тежи преко покривала, пошто узнатредовасмо познавши Га као Јединородног Сина Очевог (Јов. 1; 14).

62 Ко живот (свој) живи у Христу, превазилази како законску тако и природну праведност²³. На то је

божански апостол указивао рекавши: "Јер у Христу Исусу нема ни обрезаних ни необрезаних" (Гал. 5; 6); "обрезани" означавају праведност (која је) по Закону, а "необрезани" природну једнакост.

63 Неки бивају водом и духом препорођени (Јов. 3; 5), а неки у Духу светом и у огњу примају крштење (Мат. 3; 11). Сво четворо заправо означава исто: вода, дух, огањ и Дух свети су један исти Дух Божији. За неке Дух свети је вода, пошто чисти спољашње нечистоте тела, некимма је искључиво дух, јер их чини у доброј врлини активним, некимма је огањ, јер унутра у дубинама душе прочишћава мрље, некимма је, по великом Данилу, (пошто је) Дух свети, дариватељ премудрости и познања. Из ових је (својих) различитих енергија, којима делује на (различите) субјекте, Дух свети различито именован.

64 Закон је, вели Писмо, успоставио суботу "да би се твој магарац и слуга одморили" (2. Мој. 23; 12). Оба (символа) енигматски представљају тело: јер њега, при чињењу добрих дела, делатни ум нужно упреже силно га товарећи. (Тело је и) слуга созерцатељном уму, када

овај разумно созерцава, бивајући (тако) разборито потчињено зналачком (уму). Обојици је, то јест , магарцу и слози, субота крајњи циљ, испуњење добрих дела и созерцања, што сваком дарује (заслужени) починак.

65 Чија су дела врлинска и ко је задобио познање, попут магарца подјармљује (своје) тело, потчињавајући га разуму ради вршења (законом) прописаних дела. Начин (живота) делатељне врлине је слуга, јер то је начин задобијања врлине путем разликовања помисли, попут оних о новцу. Субота је врлина, бестрашће и спокојно стање душе и тела; то јест, (она је) стање непромењиво.

66 Реч Божија бива плева и сено онима чија је врлина телесна, прехрањује им страсни део душе и помаже им у врлини. Онима који су уведени у созерцања истински божанских намисли, (реч Божија) је хлеб што храни умни део душе, водећи га његовом боголиком савршенству. Због тога су (древни) патријарси, током својих путовања, носили за себе хлеб, а сено за своје магарце. У (књизи) о судијама левит говори своје

посетиоцу у Гави: "Хлеб је за нас а сено је за наше магарце: ничега неће недостајати ни за слуге твоје" (Суд. 19; 19).

67 Логос Божији се назива и јесте роса (2. Мој. 32; 2), вода (Сирах, 15; 3, Јов. 4; 14), источник и река (Јов. 7; 38 и 4; 14), како је и записано, и то у зависности од свачије моћи примања. (Тако), некима је роса, јер гаси успаљеност и дејство страсти делујући споља на тело; вода је онима који се у нутриии трују злоћом, не само зато што вода уништава своју супротност, већ и зато јер поспешује животну моћ добробића²⁴. Источник је онима у којима вазда ври созерцање, даривајући (им) премудрост. Река је онима који благочестиво изливају реку спасоносног учења, напајајући њиме обилно како људе, тако и домаће животиње, звери и биљке. Људи, (дакле), бивају обожени, узвисујући се (у Писму) исказаним мислима; они што их страсти учинише домаћим животињама у себи поново задобијају природни разум, очитујући различите начине врлинског (делања) и поново се тако очовечујући; они који рђавим су делима и навикама постали звери бивају враћени кроткости своје природе, бивајући укроћени пријазним и нежним саветима; они који су

попут биљака неосетљиви за (духовна) добра, постају, увођењем у дубину речи (Божије), смекшани, обнављајући (духовну) осетљивост која ће их учинити плодним и разумним.

68 Логос Божији је пут (Јов. 14; 6) за оне који су у делима успешно и усрдно превладали стадијум врлине, не скренувши из славољубља нити десно, нити се за страстима поводећи улево, него добростиво по Богу пратећи свој пут. Аса, цар јудејски, о којем се прича (3. Цар. 15; 23), у старости је боловао од ногу; то јест, од немоћи праћења пута Божијег.

69 Логос Божији назива се вратима (Јов. 10; 9), јер оне који успешно прођоше путем врлине и непорочног делања воде познању и Светлом, јер обзнањује свесветлосну Премудрост. Он је Пут, Врата, Кључ и Царство: Пут је јер је Путоводитељ, Кључ је (Кључаоница)²⁵ јер достојнима откључава и бива откључан, Врата јер (у Царство) уводи, Царство јер и наслеђује се и рађа се у свима који се (Њиме) причешћују.

70 Господ се назива Светлост, Живот, Васкрсење и Истина (Јов. 8; 12, 11; 25 и 14; 6). Светлост је јер просветљује душу разгонећи таму незнања и обасјава ум како би домислио неизрециво, откривајући тајне доступне (само) прочишћенима. Живот, јер душама које Господа воле дарива кретње божанске. Васкрсење, јер разбуђује ум из (његове) умртвљујуће склоности тварном, прочишћујући га од свег пропадљивог и смртног. Истина, јер достојнима дарива стаље непромењивог добра.

71 Божански Логос Бога Оца мистички присуствује у свакој од (Његових) заповести, а Бог Отац је по природи (својој) целосно и неразделно присутан у Логосу. Ко прихвата божанске заповести и ко се по њима влада, прима Логоса Божијег који је у њима. Ко преко (поштовања) заповести прима Логоса, задобија и природу Оца и Духа који су у Њему. "Заиста вам кажем: који прима онога кога пошаљем, мене прима, а ко мене прима, прима Онога који ме је послао" (Јов. 13; 20). Тако, ко прима и држи се заповести, мистички прима Свету тројицу.

72 У себи Бога не слави ко Га једино на речима штује, већ онај што врлине ради по Богу подноси трпљење и патње, бивајући од Бога прослављен славом што је у Богу (и) примајући по (свом) причешћивању²⁶ благодат бестрашћа. Свако ко врлине ради страда у себи, Бога прославља бивајући обасјан бестрасним божанским созерцањем. Јер рече Господ идући на пострадање: "Сада се прослави Син човечији и Бог се прослави у Њему, и Бог ће Њега прославити у себи, и одмах ће Га прославити" (Јов. 13; 3132). Одатле је јасно да дар божанске благодати следн пострадању врлине ради.

73 Докле год Логос Божији сагледавамо као отеловљеног у мноштву у Светом писму изречених загонетки, никако не видимо Нетелесног, Једноставног, Јединственог и Јединог Оца, који је у Нетелесном, Једноставном, Јединственом и Једином Сину, по речима Писма: "Ко је видео мене видео је Оца" и "Ја сам у Оцу и Отац је у Мени" (Јов. 14; 910). Много је потребно знања да би, проникавши кроз покривало речи које Логос обавија, нагим умом, колико је то људима могућно, угледали чист Логос,

какав је (Он) у себи, који јасно пројављује Оца. Због тога је нужно да благочестиви трагатељ за Богом не буде у власти (писане) речи, како не би уместо Бога спознавао само оно што Богу је приписано; то јест, да се, уместо за Логос, безнадно не везује за (пуне) речи, јер (сам) Логос измиче оном уму који бивајући у власти покривала мисли да је досегао нетелесни Логос, али који је, (ипак,) попут Египћанке, што је уместо Јосифа ухватила његове хаљине (1. Мој. 39; 713), и попут (оних) старих што вазда бивајући заокупљени видљивим, славише твар а не Творца (Рим. 1; 25).

74 По мери узвишености промишљања смисао Светог писма са себе скида телесну свезу са речима, јер видељачки ум, сасвим напустивши (своја) природна дејства, открива Логоса Божијег, као што је то било с великим Илијом који у пећини хоривској би удостојен (божанског) виђења. *Хориб* се тумачи као ораница²⁷ што ће у духу нове благодати принети постојаност врлине. *Пећина* (означава) скритост мудрости у уму; ко у њу доспе, мистички надчулно спознаје где Бог бива. Свако ко, попут великог Илије, истински Бога тражи, не само да ће стићи у Хорив, то јест, не само да ће делима стећи постојаност врлине, него ће и у пећину

ући: то јест, као созерцатељ ће ући у ту скриту светињу премудрости, што је могу наћи само они који су стекли постојаност врлине.

75 Кад ум одбаци мноштво мњења о бивствујућем што га покрива, јасно му се открива реч истине, даривајући му темељ познања бивствујућег, као што је то било с великим апостолом Павлом (Д. ап. 9; 18). Јер уистину су крљушти, које закривају поглед души, спречавајући јој приступ до истинског смисла, заправо разумевање Писма које не иде даље од речи и острашћено виђење чулног.

76 Божански апостол Павле вели како је познање Логоса делимично (1. Кор.13; 9), док велики еванђелист Јован каже како је видео славу Његову: "и видесмо славу Његову, славу као Јединородног од Оца, пуног благодати и истине" (Јов. 1; 14). Не каже ли свети Павле да је познање Бога Логоса делимично? (Да), и то по (Његовим) енергијама, како једино је спознатљив, пошто је познати Њега по суштини и по ипостаси недоступно како ангелима, тако и људима²⁸. Свети Јован, будући међ људима савршено упућен у

тајну очовечења Логоса, (заправо) казује како је видео славу Логоса као телесног; то јест, да је видео разлог због којег је Бог, пун благодати и истине, постао човек. Није, (дакле,) видео суштину Божију, нити по којој је суштини Јединородни (Син) једносуштан Богу Оцу и благодатан, већ како је (Он), нас ради, икономијски постао (и) човек, нашој природи једносуштан, осењујући (тако) благодаћу нас, искатеље благодати. Из те Његове пунине ми вазда, саобразно нашем (духовном) напретку, примамо благодат. Зато ће онај у коме је разум савршен и (увек) на опрезу, задобити славу пуну благодати и истине од Логоса Божијег, који, нас ради, оваплотивши се, прослави и посвети својим доласком (Јов. 17; 19). Зато (еванђелист) вели: "Када се појави, бићемо слични Њему" (1. Јов. 3; 2).

77 Све док душа напредује "из силе у силу и из славе у славу" (2. Кор. 3; 18), то јест, док се креће од врлине ка (још) већој врлини и док се успиње од сазнања до узвишенијег сазнања, она не престаје бивати како је (за њу) и речено: "Дуго биваше душа моја" (Пс. 119; 6). Јер велика је раздаљина и мноштво је нужних нивоа знања пре но што (она) "доспе до места чудесне скиније где Бог обитава, гласом исповедања и радости

славећ Га" (Пс. 41; 5). Вечно напредује (она) из песме у песму умом радосним уздижући се у божанском созерцању и то сразмерно (својој) благодатности за (претходно добивену) благодат. Тако славиће сви који у срцима својим примнше Духа благодати кличући "Ава,Оче"(Гал.4;6).

78 Место чудесне скиније је бестрасно и неокрњено стање навикнутости душе на врлину, јер када се (у њој) роди Логос Божији различитим врлинама украшава душу као скинију. Кућа је Божија сазнање што се састоји из мноштва созерцања, при чему у самој души Бог обитава, из чаше је (своје) премудрошћу појећи. Глас радости је (радосни) скок душе богате врлином. Глас исповедања је благодарност за славу евхаристијске гозбе премудрости²⁹. Глас славља је мистично славословље које се рађа из мешања радости и исповедања.

79 Ко телесним страстима достојанствено одолева и ко се са нечистим духовима бори, из своје душе изгонећи помисли што их ови побуђују, нек се моли за чисто срце и за дух благи да се у његовој утроби обнове; то

јест, (нек се моли) да благодаћу буде лишен злих а испуњен добрим помислима, како би (такав) могао постати лучезарни и велики свет Божији³⁰, сачињен од моралних, природних и богословских созерцања.

80 Ко је учинио своје срце чистим, неће спознати само логосе од Бога нижих и од Њега зависних бивствујућих, него ће, све то превазилажећи, видети донекле и Бога самог, који је крајње савршенство свих врлина. У њему се (тада) рађа Бог, почаствујући га урезивања у (његовом) духу сопственог записа, као што је то учинио и на Мојсијевим плочама (2. Мој. 31; 18), и то по мери свачијег делатељног и созерцатељног узраста, а по својој мистичкој препоруци: "Расти" (1. Мој. 35; 11).

81 Чистим се назива оно срце у којем одсуствује свака природна кретња ка било чему (тварном). У њему се, од узвишене простоте, рађа Бог уписујући у њега као на плочу своје законе.

82 Срце је чисто када се сећа (Бога) не замишљајући

(Га) и не уображавајући и када је спремно у њега да буде видљиво уписан образ (Његов).

83 Ум Христов, што га помиње свети: "ми имамо ум Христов" (1. Кор. 2; 16), не задобија се лишавањем сопствених умних сила, нити као да је додатак нашем уму, нити он у наш ум ступа по суштини или по ипостаси, већ као у њему обитавајући (тај исти ум) обасјава силом, приближавајући себи његова дејства. Ум Христов, мислим, има онај чије је мишљење увек у складу са Његовим и који у свему Њега промишља³¹.

84 О телу Христовом говоримо сагласно (изреци): "тело смо Христово и удови" (1. Кор. 12; 27). Не лишавањем сопствене телесности, нити зато што се Он у нас ипостасно уселио, нити зато што се поделио на делове, него тиме што, уподобљавајући се телу Господњем, одбацујемо греховну пропадљивост. Пошто је Христос био човек по природи, телу и души, безгрешно је као човек мислио, а ми, у Духу у Њега се облачећи, по сопственом избору можемо бити безгрешни³².

85 У Писму се говори о временитим вековима, али и о другим вековима, речима: "сада на свршетку векова" (Јев. 9; 26). (Говори се) и о другим (вековима), слободним од времените природе што ће бити по свршетку времена, према речима: "Да покаже у вековима преобилно богатство" (Еф. 2; 7). У Писму налазимо мноштво (поменутих) векова: прошле, садашње и будуће, векове векова, вечне векове, вечна времена и оне који су до века. Но, (ипак,) немојмо сада (одвећ далеко одступати од нашег основног питања) говорећи шта све може (подразумевати) времени век, вековно време и његово поколење, прост век и век векова³³, него се држимо нашег (основног) расуђивања, препуштајући (таква питања) радозналцима.

86 Знамо да има нешто што је по Писму надвечно. (Речима) "Господ ће царевати до века, преко века и даље" (2. Мој. 15; 18) назначено је да то постоји, (али) не шта то јесте и како се зове. Чисто је Царство Божије нешто узвишеније од свег вековног, јер неисправно је за Царство Божије рећи да оно подлеже

вековном и временитом. Оно је, верујемо, баштина спасених, њихово, по истинитом предању (Цркве), боравиште и место, циљ и крајње жељено (свег) што се креће³⁴. Достигну ли Га (они што к Њему се крећу) задобиће покој од сваке кретње, јер нема више ни времена ни векова кроз које би (још) требало да прођу. После свега до пред Бога свему Вишњег ће стићи, Који је пре свега вековитог бивствујућег и Који (никако) не спада у вековиту природу.

87 Макар (човек), током свог живота, достигао највиши (могући) ниво (врлинске) делатности и созерцања, све док је овде имаће сазнања, (дар) пророштва и залог Духа светога делимично а не у пунини. Доспе ли преко границе века до свог савршеног удела, где пред достојне Истина ступа каква јесте лицем у лице (1. Кор. 13; 12) више неће имати (тек) само део пунине, већ ће благодарећи (свом) причешћивању њоме бити опскрбљен. Јер, каже апостол, "сви (очигледно мислећи на спасене) ће бити савршени мужеви, по мери раста пунине Христове" (Еф. 4; 13), у којој "скривена су сва блага, премудрост и сазнање" (Кол. 2; 3). Кад (то) буде откривено, све ће делимично ишчезнути.

88 Неки трагају за тим какво је стање савршенства достојних у Царству Божијем; има ли (и тамо) напретка и промене, или је (то једно) увек идентично стање? (Одговор) се да наслутити поређењем са телесним животом, где је смисао узимања хране двојак: (као прво код деце се) тиче раста, (а затим) и потребе за узимањем хране код одраслих. Све док не достигнемо потпуну величину, хранимо се да бисмо расли, а када тело израсте, (више) се не хранимо да бисмо расли, већ одржавања (живота) ради. Исто је тако двојачко храњење душе врлином и созерцањем, при чему она напредује до надилажења свег бивствујућег задобивајући "меру раста пунине Христове" (Еф. 4; 13). То достигнувши она напушта посредно растење и развиће, бивајући непосредно храњена надумностима. Испунивши тако свој (природни) раст, у лику невидљиве хране, она (даље) задобија (у њој заложено) боголико савршенство и благодарјећи открићу бескрајне красоте ове хране у себе прима вечно и исто тако добро биће, причешћем постаје Бог (обожујући) се божанском благодаћу, превазилажећи (тако) свако дејство ума и чула, стишавајући истовремено природне активности (свог)

тела са душом саображеног, и (то све) у складу са својим причесним обожењем³⁵. Због тога се Бог искључиво пројављује кроз душу и тело (заједно)³⁶, побеђујући преобиљем своје славе њихова (појединачна) природна својства.

89 Неки радозналци трагају за тим по чему ће се разликовати вечна и обећана боравишта. Да ли ће се разликовати по својој конкретној локализованости, или по мисленим и духовним својствима, по количинама карактеристичним за свако (појединачно) боравиште. Неки држе да је прво (исправно), а неки оно друго. Ко разуме да је "Царство Божије у вама" (Лук. 17; 21) и да су "у кући Оца мојега станишта многа" (Јов. 14; 2), пре ће оно друго изабрати.

90 Неки трагају за тим каквих има разлика између Царства Божијег и Царства небеског. Разликују ли се суштински, или само у нашој представи? Царство је небеско чисто предвечно познање бивствујућег у складу са у Богу заложеним логосима, док је Царство божије благодатно примање добра по природи својственог Богу. (Прво) се тиче краја (свег)

бивствујућег, (а друго) представљаља нашег (стања себи) после краја бивствујућег.

91 "Приближило се Царство небеско" (Мат. 3; 2), по мени, не подразумева временско ограничавање. Јер (Царство Божије) "неће доћи на видљив начин... Нити ће се рећи: ево га овде, или ено га онде" (Лук. 17; 2021), пошто све то зависи од односа достојних према њему, а зависно од свачијег стања (зрелости). Јер: "Царство је Божије унутра у вама" (Лук. 17; 21).

92 Царство Бога Оца је као могућност присутно у свим верујућим; као актуелност (присутно је) у онима који, сасвим оставивши природна расположења душевног и телесног, стичу (живот) духовни и који (стога) могу рећи: "А живим не више ја, него живи у мени Христос" (Гал. 2; 20)³⁷.

93 Царство је небеско, кажу неки, живљење достојно небеса; други, да је то равноангелско стање спасених; неки, да је образ божанске красоте (оних) који носе "икону небеског" (1. Кор. 15; 49). По мени, сва три

уверења су исправна, јер свима се благодат будућег раздаје и то сразмерно каквоћи и количини праведности у њима.

94 Све док се мужевно, у складу са делатељном философијом, носимо кроз божанске борбе, светом Очевим ходимо држећи се (Његових) заповести, задржавајући (тима) у себи Логоса. Покажемо ли се победницима страсти и демона, завршавајући тако своју борбу са њима, созерцатељним ћемо се сазнањем приближити философији, док Логос мистички напушта свет крећући се ка Оцу. Због тога је Господ рекао ученицима: "Зато што сте ви љубили мене и веровали да ја од Бога изађох. Изађох од Оца и дошао сам на свет; опет остављам свет и идем Оцу" (Јов. 16; 2728). Ту се светом називају тешкоће труда врлинске делатности а Оцем надсветовно стање ума слободног од сваког вештаственог размишљања. Када смо у њему (у том стању), у нама се рађа Логос Божији, окончавајући нашу борбу са страстима и демонима.

95 Ко смогне у себи да умртви удове (своје) (Кол. 3; 5) и да тако поштујући заповести Логоса у себи победи

свет страсти, неће се више жалостити, јер оставио је свет и доспео је да буде у Христу, Победитељу света страсти и Дариватељу свег мира. Не одстрани ли, (дакле,) пристрасност тварном, у свему ће се жалостити а његова ће (неслободна) воља зависити од промењивости тварне природе. Због тога Господ вели: "Ово сам вам казао да у мени имате мир. У свету ћете имати жалост, али не бојте се: Ја сам победио свет" (Јов. 16; 33). У мени, то јест, у Логосу врлине, имате мир, јер (ту сте) безбедни од вртложности и од немира тварних страсти и ствари. У свету, то јест, у пристрасности спрам тварног бивате жалосни, што је последица промењивости (тварног). Жалост трпе обојица: ко трпи врлине ради и ко воли светтварни и пропадљиви, ал једна је жалост спаситељна док је друга пропадајућа и погубна. (Међутим,) Господ је (ипак) за обојицу ослобођење: (првом је) бестрасно созерцатељно упокојење у Њему (самом) од труда који је врлине ради, а (другом) је избављење покајањем од пристрасности и везаности за пропадљиво.

96 Из натписа који (је требало да представи) Спаситељеву кривицу³⁸ јасно је да је (Он) распети Цар и Господ делатне, природне и созерцатељне

философије. Натпис је, каже (јеванђелист), био на латинском, грчком и јеврејском. Латински, по мени, представља делатељну философију јер (је управо) Римско царство, по Данилу, било најмужевније међ (свим) царствима (Дан. 2; 3645), а то је од (свег) другог најсвојственије делатељној мудрости; грчки је природно разумевање јер је међу свима грчки народ најученији у природњачкој философији; јеврејски је богословско тајновођство јер је тај народ од давнина преко отаца Богу стремио.

97 Не само да треба умртвити наше телесне страсти, већ и помисли острашћене душе, како рече свети (Давид): "Јутром затирем све грешнике на земљи, да бих истребио из града Господњег све који чине безакоње" (Пс. 100; 8), то јест, телесне страсти и незаконите помисли душе.

98 Ко се неокаљане побожности и са правим познањем држи пута врлине, не застрањујући ни на једну страну, искусиће благодарећи свом бестрашћу присуство Божије. Јер "певам и о правом путу размишљам кад год (Ти) дођеш к мени" (Пс. 100; 1).

Певање је врлинско делање, (а) размишљање је гностичко сазнање врлини својствено, по којем опажамо приступање Божанског док у врлини Господа ишчекујемо.

99 Нек се онај ко је у побожности почетник, у својим делима Господа не сећа само по доброту, него и по праведности док одлучан у својим дугим борбама (са страстима) поштује (Његове) заповести. Тако, не само да ће бити (љубављу) нагнан да жуди за Божанским, него и страхом да бежи од зла. Јер "милост и суд опеваћу Твој, Господе" (Пс. 100; 1), то јест, љубављу ће увесељен Богу певати, страхом (Божијим) утврђен да (тако) може певати.

100 Ко је тело и душу врлинном и сазнањем ускладио, постаје китара, флаута и храм Божији. Китара је очувањем складности врлина, флаута је божанским созерцањем примајућн духовно надахнуће, храм је чистим умом (својим) поставши обитавалиште Логоса.